

HÖGSKOLAN
DALARNA

Examensarbete

Socionomprogrammet

Förebyggande socialt arbete

Fullständiga betyg från grundskolan minskar risken för utanförskap

Preventive social work

Completed grades from primary school reduces the risk of exclusion

Författare: Marie Bergquist & Anne Petrilä Ekholm

Handledare: Irving Palm

Examinator: Lars-Erik Alkvist

Ämne/huvudområde: Socialt arbete

Kurskod: SA2020

Poäng: 15 hp

Examinationsdatum: 2018-01-12

Vid Högskolan Dalarna finns möjlighet att publicera examensarbetet i fulltext i DiVA. Publiceringen sker open access, vilket innebär att arbetet blir fritt tillgängligt att läsa och ladda ned på nätet. Därmed ökar spridningen och synligheten av examensarbetet.

Open access är på väg att bli norm för att sprida vetenskaplig information på nätet. Högskolan Dalarna rekommenderar såväl forskare som studenter att publicera sina arbeten open access.

Jag/vi medger publicering i fulltext (fritt tillgänglig på nätet, open access):

Ja

Nej

Högskolan Dalarna – SE-791 88 Falun – Tel 023-77 80 00

Tack till...

Vi vill börja med att säga ett stort tack till vår handledare Irving Palm för ditt stöd och engagemang för vårt arbete.

Vi vill även tacka informanterna som trots tidsbrist ställde upp på våra intervjuer och bidrog med sin kunskap och som möjliggjorde att vår studie kunde genomföras.

Ett stort tack till våra studiekamrater och vänner som har gett oss goda råd på vägen och till våra familjer som har stått ut under hela studietiden och gett oss möjligheten och tiden för att genomföra vårt arbete och ta examen.

Till sist vill vi tacka varandra för ett gott samarbete.

Jag vill tacka dig underbara Anne för ditt tålamod och fantastiska stöd under vår resa.

//Marie

Ett stort tack Marie för att jag fick uppleva denna resa i ditt sällskap, både i motgångar och dina fantastiska glädjeres. // Anne

Sammanfattning

Samhället utmanas idag av många svårlösta problem som bland annat hur vi ska klara vård och omsorg samt den arbetslöshet som gör det svårt för ungdomar att etablera sig på arbetsmarknaden. Ansvaret för insatser på välfärdsområdet vilar på landsting och kommuner. De barn och ungdomar som har svårigheter med att klara målen i skolan riskerar att hamna i utanförskap som vuxna.

Syftet med studien var att undersöka hur specialpedagogers och speciallärares handlingsutrymme ser ut i arbetet med elever som riskerar att hamna i utanförskap. Den kvalitativa studien genomfördes med semistrukturerade intervjuer. Materialet till studien, baserades på specialpedagogers och speciallärares erfarenheter, svaren utvärderades med tematisk analys. Det analyserade materialet kopplades till tidigare forskning, handlingsteorin och den ekologiska utvecklingsteorin. Vår slutsats blev att handlingsutrymmet påverkas av såväl kreativitet och kunskap som tid och ekonomi men viktigaste faktorn är ledningens vilja och engagemang, det är de som har makten.

Nyckelord: Handlingsutrymme, specialpedagog, speciallärare, kompetens, anpassning, förebygga, utanförskap

Abstract

The society today is challenged with many difficult issues, such as how to manage health and social care, and the unemployment that makes it difficult for young people to establish themselves in the labor market. The responsibility for welfare initiatives rests on county councils and municipalities. The children and adolescents who are having difficulty in achieving the goals in school are likely to end up in alienation.

The purpose with this study was to investigate the latitude of special educators and special teachers in their work with pupils at risk of alienation. The qualitative study was conducted with semistructured interviews. The material for the study was based on the experiences of special educators and special teachers, the answers was evaluated with thematic analysis. The analyzed material was linked to previous research, action theory and the ecological systems theory. Our conclusion was that the latitude is affected by creativity and knowledge as well as time and finances, but the most crucial factor is the will and commitment of management, those who have the power.

Key words: latitude, special educator, special teacher, competence, adjustment, prevent, exclusion

Innehåll

Sammanfattning

Abstract

1. Inledning	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Problemformulering	6
1.3. Syfte, frågeställning & avgränsningar	7
1.3.1 Syfte	7
1.3.2 Frågeställningar	7
1.3.3 Avgränsning	8
1.4 Centrala begrepp	8
1.4.1 Utanförskap	8
1.4.2 Resurser	8
1.4.3 NPF	8
1.4.4 Handlingsutrymme	9
1.4.5 Street-level-bureaucrats	9
1.4.6 Specialpedagoger & speciallärare	9
1.4.7 BBIC	10
1.5 Disposition	10
2 Tidigare forskning	11
2.1 Arbetssätt	11
2.2 Resurser	12

3 Teorier - tolkningsramar	13
3.1 Berglinds handlingsteori	13
3.2 Bronfenbrenners ekologiska utvecklingsteori.....	13
4. Metod	15
4.1 Design	15
4.2 Urval	15
4.3 Datainsamling	15
4.3.1 Semistrukturerade intervjuer.....	16
4.4 Analys	16
4.4.1 Genomförande av analys.....	16
4.5 Etiska överväganden	17
4.6 Kritisk diskussion kring vårt metodval	18
4.7 Tillförlitlighet.....	18
5. Resultat	20
5.1 Presentation av våra informanter	20
5.2 Tabell 1 - Översikt av teman och underteman	20
5.3 Arbetssätt	20
5.4 Resurser	24
6. Diskussion	27
6.1 Resultatsammanfattning.....	27
6.2 Diskussion av resultat mot tidigare forskning	29
6.3 Diskussion av resultat mot teorier	30
6.3.1 Diskussion- Handlingsteori.....	30
6.3.2 Diskussion- Bronfenbrenners ekologiska utvecklingsteori	32
6.4 Slutdiskussion	32

7. Slutsats	34
Litteraturlista	35
Bilaga 1 - Informationsbrev	39
Bilaga 2 - Samtyckesavtal	41
Bilaga 3 - Intervjuguide	43
Bilaga 4 - Etisk egengranskning	45

1. Inledning

Världens länder utmanas idag av det globaliserade samhället och många svårlösta problem enligt Meeuwisse och Swärd (2013). I Nordeuropa har vi problem med hur vi ska klara vård och omsorg och den arbetslöshet som gör det svårt för ungdomar att etablera sig på arbetsmarknaden. Landsting och kommuner ansvarar för insatser på välfärdsområdet till exempel förebyggande barn- och ungdomsarbete samt grund- och gymnasieskolor. Alla sociala problem konkurrerar om uppmärksamhet och kommunen ansvarar för både socialtjänst och skola. Olika kommuner har skilda åsikter om vilka åtgärder som bör sättas in, vilket med kommunalt självstyre innebär att kommuner kan hantera och lösa sociala problem på olika sätt (Meeuwisse & Swärd, 2013).

1.1 Bakgrund

Huvuduppgiften för socialt arbete är att förebygga eller åtgärda sociala problem, därför är det bra att känna till orsakerna till problemen. Detta innebär att det för forskning om sociala problem är en viktig uppgift att påvisa vilka faktorer som orsakar problem samt vilka effekter det har på samhälls-, grupp- och individnivå (Brante, 2013). Nygren (2013) skriver att sociala problem är en följd av flera samverkande faktorer. Både inom politiken och i vardagslivet är det vanligt att sociala problem förklaras med att "det är systemets fel", att orsaken till att exempelvis utslagning på arbetsmarknaden eller social isolering ligger på struktur- eller systemnivå. I en rapport från Socialstyrelsen och i politiska styrdokument används begreppet välfärdsproblem när det handlar om brister eller missförhållanden i människors levnadsvillkor. För att mäta välfärd är viktiga områden bland annat sociala relationer, hälsa, utbildning och ekonomi (Nygren, 2013).

Meeuwisse & Swärd (2013) skriver att sociala problem är ett begrepp som har sitt ursprung i en föreställning om det sociala som en arena för samhällliga insatser. Vad som kan ses som ett socialt problem har varierat genom tiderna. Det finns ingen tydlig definition, men det handlar om något som är till skada för enskilda personer, grupper eller för samhället i stort och kan exempelvis vara arbetslöshet och kriminalitet. Enligt svenska definitioner utgår man från grupper som anses vara utsatta och i behov av insatser från samhället. Vidare skriver de att det inte bara är individen som berörs av problemet som har ett ansvar för att göra något åt sin situation, det är även samhällets ansvar. Vilka insatser som ska göras beror på vilket perspektiv man utgår ifrån och hur problemet definieras, det kan vara åtgärder på individuell nivå

eller exempelvis genom sociala reformer i ett strukturellt perspektiv (Meeuwisse & Swärd, 2013).

När det gäller möjligheten att kunna leva ett gott liv skriver Skolverket (2015) att utbildning är av stor betydelse. Det är en stark skyddsmekanism att ha ett fullständigt slutbetyg från grundskolan och de elever som misslyckas i skolan tillhör en högriskgrupp för framtida psykosociala problem. Enligt lägesbedömningen 2015 är det nu ännu tydligare än 2013 att vi har stora problem i svenska skolan. Kunskapsresultaten fortsätter att sjunka och många elever lämnar grundskolan utan gymnasiebehörighet (Socialstyrelsen, 2010; Skolverket, 2015) och för elever med funktionsnedsättningar kan det vara svårt att klara skolgången (Brusewitz, 2013). Skolverket (2010) beskriver att skolans roll är viktig för elever som har en problematisk livssituation. Frånvaro kan förhindras genom engagemang och relationer. Lärarens bemötande och förhållningssätt är viktigt, liksom att utgå från det positiva, förstärka det som är bra (Skolverket, 2010).

Antal elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) har ökat i skolan (Skolverket, 2015). De vanligaste diagnoserna är ADHD, ASD/Aspergers syndrom, Tourettes syndrom och språkstörning. Det är vanligt med samsjuklighet i form av till exempel ångestsyndrom och depression (Attention, 2017). Främst beror ökningen på en ökad kunskap inom området men också på att samhällsutvecklingen inneburit ökade krav på planerings- och initiativförmåga vilket gör att funktionsnedsättningen märks mer då personer med en NPF diagnos kan ha svårigheter inom dessa områden (Kunskapsguiden, u.å.).

Socialstyrelsen beskriver i en rapport från 2013 att psykisk ohälsa (främst ångestsjukdomar, depressioner och missbruk) bland barn och ungdomar ökat under 1990- och 2000-talet samt att statistik från 2011 visar att ökningen fortsätter. Den psykiska ohälsan medför svårigheter att etablera sig i samhället (Socialstyrelsen, 2013).

Enligt skollagen (2010:800) ska utbildningen syfta till att alla barn och elever ska utveckla och inhämta kunskaper och värden, utveckling och lärande ska främjas. Hänsyn ska tas till barns och elevers olika behov. Stöd och stimulans ska ges så att de utvecklas så långt det är möjligt. Utbildningen ska utformas i överensstämmelse med de mänskliga rättigheterna och grundläggande demokratiska värderingarna samt vila på beprövad erfarenhet och vetenskaplig grund. Alla ska oberoende sociala och ekonomiska förhållanden ha lika tillgång till utbildning, diskriminering ska motverkas och den ska främja lika möjligheter och rättigheter oavsett funktionsnedsättning och så vidare. Barnets bästa ska vara utgångspunkten (SFS 2010:800). Skolverket beskriver att kommunerna enligt skollagen ska uppväga skillnader i elevernas för-

utsättningar genom att fördela resurserna inom skolväsendet. Resurserna ska alltså fördelas mellan skolorna efter skolornas olika förutsättningar och elevernas behov (Skolverket, 2015). I Sverige är grundskolan obligatorisk och som vi tidigare beskrivit ska alla enligt skollagen (2010:800) ha tillgång till utbildning oavsett förutsättningar samt att barnets bästa vara utgångspunkten (SFS 2010:800).

Enligt Socialtjänstlagen (SoL) ska samhällets socialtjänst främja människors, ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet. Under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation ska arbetet inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser. Varje kommun har ansvaret inom sitt område för socialtjänsten och att enskilda får den hjälp och det stöd som de behöver (SFS 2001:453).

Grape (2015) beskriver att en vuxen person som lider av ohälsa, arbetslöshet och som möjligtvis är kriminell kan komma att på olika sätt belasta samhället mycket mer än om personen fått stöd tidigt i livet (Grape, 2015). Jenson, Olympia och Clark (2004) skriver i sin artikel att elever behöver känna optimism om framtiden för att inte ge upp och hoppa av skolan. Det handlar om att betala nu, genom att ge eleverna det de behöver eller betala senare när dessa elever blir vuxna och får problem som kräver samhällets insatser (Jenson, Olympia och Clark, 2004).

Sverige är ett land där pojkar och flickor ska ges de bästa förutsättningarna för sin potentiella utveckling och möjlighet till trygghet. Samhällets arbete idag formar även förutsättningarna för kommande generationer (Regeringen, 2014).

1.2 Problemformulering

Antal elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) har ökat i skolan och under vår tid som socionomstudenter, det vi läst samt de erfarenheter vi har från vfu'n (verksamhetsförlagd utbildningen) är att det hos socialtjänsten finns en stor andel klienter som har NPF och/ eller lider av psykisk ohälsa. Våra erfarenheter är alltså att personer med någon av dessa diagnoser riskerar att hamna i utanförskap.

I Sverige är det kommunerna som har ansvar både för socialtjänsten och skolan. Vi anser att kommunerna här har en möjlighet att förebygga framtida socialt arbete genom att så långt det är möjligt se till att alla barn och ungdomar går ut grundskolan med fullständiga betyg, att de har gymnasiebehörighet. På så vis kan människor besparas utanförskap och lidande samt

att det även görs ekonomiska besparingar för samhället, det kommer då att finnas mer pengar till att klara exempelvis vård och omsorg.

Sverige ses som framstående när det gäller inkludering i skolan men när vi ser på tidigare forskning så beskrivs en annan bild. Där framkommer bland annat att elever och föräldrar kämpar för att få stödinsatser och erkännande av elevens svårigheter (Isaksson, Lindqvist & Bergström, 2009).

Vid socialt arbete är det normalt sett socialtjänsten och då socialarbetare som arbetar nära klienterna. Vi har en del kunskap kring socialarbetares handlingsutrymme i deras arbete när "skadan" redan är skedd, exempelvis inom försörjning, missbruk och kriminalvård. Vi har ingen kunskap kring lärares handlingsutrymme, de som jobbar nära eleverna i det som vi ser som förebyggande socialt arbete, att se till att alla elever har de bästa förutsättningarna att gå ut grundskolan med fullständiga betyg. När vi söker på området ser vi en kunskapslucka inom ämnet, vilket leder oss in på det vår studie kommer att handla om. Vi vill undersöka vilket handlingsutrymme specialpedagoger och speciallärare har i sitt arbete med elever som har NPF och behöver extra stöd för att uppnå kunskapsmålen, om detta beskriver vi nedan.

1.3. Syfte, frågeställning & avgränsningar

Här nedan beskriver vi vårt syfte med studien och de frågeställningar som vi använt oss av samt den avgränsning vi beslutade oss för.

1.3.1 Syfte

Syftet med vår studie är att undersöka hur specialpedagogers och speciallärares handlingsutrymme ser ut i arbetet med NPF elever som riskerar att hamna i utanförskap.

1.3.2 Frågeställningar

- Hur ser specialpedagoger och speciallärare på sin arbetssituation?
- Vad anser specialpedagoger och speciallärare är viktigt när det gäller kompetens i arbetet med elever som har behov av stöd och hjälp?
- Hur ser specialpedagoger och speciallärare på tillgången av resurser?

1.3.3 Avgränsning

Det finns många olika anledningar till att behöva extra stöd i skolan. Vi valde att begränsa oss till elever med NPF på grund av de erfarenheter vi fått med oss under studietiden, samt på grund av den ökning av NPF diagnoser som skett i samhället. Elever med NPF- problematik riskerar att hamna i utanförskap om de misslyckas med att nå utbildningsmålen i skolan. Dock vill vi förtydliga att de flesta personer med NPF lyckas väldigt bra och är framgångsrika.

1.4 Centrala begrepp

För att begripliggöra texten för dig som läsare beskriver vi i detta kapitel hur vi använder de centrala begrepp som används i studien. De begrepp som beskrivs är utanförskap, resurser, NPF, handlingsutrymme, street-level-bureaucrats, specialpedagog/ speciallärare och BBIC.

1.4.1 Utanförskap

Unicef (u.å) skriver att det finns flera begrepp som används för att beskriva skillnader i levnadsvillkor, ett av dem är socialt utanförskap. Utanförskap handlar om individens egen upplevelse av att inte ingå i samhället. Det kan förklaras som ett brett fattigdomsbegrepp där hänsyn tas till en rad livsområden som exempelvis arbetslöshet och brister i utbildning eller hälsa. Avbruten skolgång, svaga prestationer i skolan och psykisk ohälsa är riskfaktorer som kan ha en negativ påverkan senare i livet (Unicef, u.å.).

1.4.2 Resurser

Enligt Edling och Liljeros (2010) kan resurser vara materiella som exempelvis pengar och de immateriella kan handla om kunskap och färdigheter. Makt kan också vara en resurs, den vardagsnära makten genomsyrar all social interaktion och kan användas till att få någon att göra något eller att åstadkomma social förändring (Edling & Liljeros, 2010). Resurser kan alltså exempelvis vara pengar, tid, makt, arbetskraft och kompetens samt anpassade lokaler vilket är tillgångar som kan behövas för att elever ska kunna uppnå utbildningsmålen i grundskolan.

1.4.3 NPF

Enligt Specialpedagogiska myndigheten (SPSM) är adhd och autism bland de vanligaste diagnoserna inom neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF). Neuropsykiatriska kallas de för att nervsystemet och hjärnan bearbetar information på ett annorlunda sätt. Gemensamt för de olika diagnoserna är att de är beteendediagnoser, vilket betyder att diagnoserna inte ställs

utifrån medicinsk orsak utan utifrån beteende. Funktionsnedsättningen innebär att kognitionen är annorlunda vilket gör att personen tänker, hanterar information och löser problem annorlunda än en person som inte har NPF (SPSM, 2017). Funktionsnedsättningarna kan påverka minnesförmågan, planering och uthålligheten vilket i sin tur kan påverka skolgången när detta kommer i obalans med samhällets krav (Brusewitz, 2013).

1.4.4 Handlingsutrymme

Människors handlingar, hur människor agerar i vissa situationer påverkas av de förutsättningar som finns. Mycket är redan givet och möjligheterna att ändra på dessa förutsättningar är väldigt små eller obefintliga (Berglind, 1995). Om detta kommer vi att beskriva mer ingående i teoridelen då vår teoretiska ram är handlingsutrymmet.

1.4.5 Street-level-bureaucrats

Street-level-bureaucrats kallas enligt Lipsky (2010) de offentligt anställda som i sitt arbete har stort handlingsutrymme och har nära kontakt med medborgare. Socialarbetare och lärare är typiska street-level-bureaucrats som i sitt arbete ger medborgare tillgång till statliga samhällsprogram och tjänster (Lipsky, 2010), i vårt fall är det eleven eller barnet som är medborgaren. Hädanefter kommer vi att använda lärare, specialpedagog eller speciallärare i stället för street-level-bureaucrats och elev eller barn istället för medborgare.

1.4.6 Specialpedagoger & speciallärare

En specialpedagog är en lärare med påbyggnadsutbildning inom specialpedagogik. Specialpedagogers uppdrag kan ses utifrån tre nivåer. Första nivån är ett organisationsperspektiv och handlar om att ha ett övergripande perspektiv över skolor och förskolor. Andra nivån innebär att specialpedagoger har en handledande roll kring pedagogiskt lärande till övrig personal. Den tredje nivån handlar om att hjälpa elever med behov av extra stöd, exempelvis psykiska funktionsnedsättningar, att hitta verktyg för att de ska klara av att nå utbildningsmålen för grundskolan. Rollen som handledare är det som skiljer specialpedagoger från speciallärare, annars har båda professionerna likvärdiga uppdrag. De ska bidra till pedagogiska förbättringar i skolan tillsammans med övrig skolpersonal och ledning. Specialläraren arbetar som lärare och har i sin utbildning en inriktning mot att arbeta med elever som har behov av extra stöd. Vissa av speciallärarna är specialiserade inom exempelvis tal- språksvårigheter, psykiska eller intellektuella funktionsnedsättningar (Framtid, 2017; Specialpedagogik, 2017).

1.4.7 BBIC

BBIC (Barns behov i centrum) är ett metodstöd med syfte att förse handläggare, genomförare och uppföljare inom sociala barn- och ungdomsvården med en nationellt enhetlig struktur. SoL (2001:453) och FN:s barnkonvention om barnets rättigheter är utgångspunkten för BBIC. BBIC:s vision är att barn och unga som får stöd av socialtjänsten ska ha samma möjligheter i livet som jämnåriga i samhället. Meningen med BBIC är att stärka barnets inflytande och delaktighet, att förbättra samarbetet med barnets familj och nätverk. Den helhetssyn på barnet och familjen som BBIC utgår från är Urie Bronfenbrenners ekologiska utvecklingsteori. Enligt den utvecklas barn i samspel med sin miljö och där finns många faktorer som kan påverka barnet och dess behov. Barnets utveckling bestäms i stor omfattning av individuella egenskaper i samspelet med den känslomässiga, socioekonomiska och kulturella miljön (Socialstyrelsen, 2016).

1.5 Disposition

Denna uppsats har sju kapitel. Första kapitlet börjar med en inledning och bakgrund som sedan följs av problemformulering, syfte, frågeställningar, avgränsningar, centrala begrepp samt disposition. Andra kapitlet presenterar tidigare forskning inom området och tredje kapitlet beskriver teorier och tolkningsram för studien. Fjärde kapitlet beskrivs metoden, där finns redogörelser för design, urval, datainsamling, intervjuer, analys, etiska överväganden, kritisk diskussion kring metodvalet samt tillförlitlighet. Femte kapitlet presenterar studiens informanter och redovisar resultaten från intervjuerna. I sjätte kapitlet presenteras en sammanfattning av resultaten, diskussioner kring studiens resultat, tidigare forskning och teorier och avslutas sedan med en slutdiskussion. I kapitel sju presenteras studiens slutsats samt reflektioner för framtida utsikter. Slutligen redovisas referenser och bilagor.

2 Tidigare forskning

Vi har inte funnit tidigare forskning om specialpedagogers och speciallärares handlingsutrymme. Dock finns det sedan tidigare forskning på området när det gäller bland annat inkludering, strategier, kommunikation som vi finner relevanta för vår studie vilka presenteras här nedan. Forskningen som vi valde ut är både i svensk kontext (Göransson, Nilholm & Karlsson, 2009; Isaksson, Lindqvist & Bergström, 2009) och internationell kontext genom studier gjorda både i USA (Jenson, Olympia och Clark, 2004; Lalvani, 2013; Kirby, 2017) och Storbritannien (Moore, Russel, Arnell och Ford, 2017; Nye, Gardner, Hansford, Edwards, Hayes & Ford, 2016). Nedan presenteras forskningen utifrån de två teman som framkom i våra resultat.

2.1 Arbetssätt

Sverige ses som framträdande då de tidigt lagstiftat om inkludering i skolan, dock visar studier att mer än 10% av eleverna inte uppnår kunskapsmålen. Elever och föräldrar kämpar för inkludering och erkännande av barnets svårigheter, vilket anses bero på att det inte finns klart fastställda mål i styrdokument som gör att det skapar utrymme för tolkning och därmed skillnader i hur kommuner agerar. Skolans normer kring beteende och färdigheter kan innebära exkludering. De förändringar som skett med högre måluppfyllelse, betyg i lägre ålder och så vidare kan vara orsaken till ökningen av kategoriseringen av barn och antal elever med behov av extra stöd (Göransson, m.fl., 2009; Isaksson, m.fl., 2009). Elever med utåtagerande beteende är mycket svåra att hantera i skolan. Elever med allvarliga beteendeproblem måste uppleva någon form av "utbildningsflyt", de behöver känslan av optimism om sin framtid för att inte ge upp och hoppa av skolan (Jenson, m.fl., 2004). De engelska pedagogerna uppger att grunden för att lyckas är att utveckla en god relation med eleven, det är nyckeln till framgång. Strategierna måste vara flexibla och individuella för att hantera elever med adhd. Det är viktigt att använda sig av elevens personliga intressen, det är ett sätt att engagera eftersom elever med adhd föredrar relevant och ändamålsenligt innehåll (Moore, m.fl., 2017). Enligt en svensk studie brister samarbetet mellan föräldrar, elever, skolpersonal och olika professioner (Isaksson, m.fl., 2009). Det behövs tydlig kommunikation och samarbete med föräldrar och att bygga positiva relationer med barnen. Om barnen uppfattas på ett sätt som är störande kan man bygga barnets sociala färdigheter och problemlösarkompetens för att de ska få chans att utvecklas istället för att straffas (Nye, m.fl., 2016). Det behövs en förändring av synsättet i

läraryrket när det gäller inkludering och social rättvisa i utbildning (Kirby, 2017;Lalvani, 2013). Förutom hög utbildning behövs personliga egenskaper och föreskrifter för att arbeta med elever som har behov av extra stöd i undervisningen. Specialpedagoger anses vara mer flexibla, öppna och brinna för sitt arbete (Lalvani, 2013).

2.2 Resurser

Svenska studier visar att närmare 40% av elever lättare får stödåtgärder genom en medicinsk diagnos. De stödåtgärder som ges är ofta individuellt eller i smågrupper vilket är motsatsen till intentionen med en inkluderande skola (Göransson, m.fl., 2009; Isaksson, m.fl., 2009) Även i USA fortsätter utbildningsinstitutionerna att isolera elever som är i behov av extra stöd trots att federal politik säger att de ska inkluderas (Kirby, 2017). Inkludering i klassrummet kan vara bra för en del elever men inte för andra, genom en säkrare miljöplacering kan man förhindra ett negativt socialt resultat (Lalvani, 2013). En engelsk studie visar att pedagogerna istället för att ta ut elever ur klassrummet använder sig av inkluderande strategier för att få elever med adhd att klara skolan. De försöker göra individuella anpassningar för att försöka hålla eleven kvar i klassrummet, exempelvis genom fysisk aktivitet i form av rörelsepåuser (Moore, m.fl., 2017). Det behövs en tydlig lektionsstruktur och omtänksam miljö, att lugna ner området inne i och utanför klassrummet för att förebygga problem (Nye, m.fl., 2016). En avskild utbildningsgrupp används ofta till elever som har utåtagerande beteende som aggression och raseriutbrott. De elever som ofta upplever misslyckanden och ständigt straffas är också de som hoppar av skolan, begår brott och sedan kostar samhället miljoner i form av rehabilitering och fängelsestraff (Jenson, m.fl., 2004).

3 Teorier - tolkningsramar

Det här kapitlet beskriver de teorier och tolkningsramar som vi kommer att använda oss av i vårt arbete. Handlingsteorin används som grund i analysen och sedan kompletterar vi med den ekologiska utvecklingsteorin för att i kapitel sex kunna föra en diskussion kring resultatet. Valet av handlingsteorin föll sig naturligt då vårt syfte är att undersöka hur specialpedagogers och speciallärares handlingsutrymme ser ut i arbetet med NPF elever som riskerar att hamna i utanförskap. Barnets utveckling påverkas av olika miljöer, därav vårt val att komplettera med den ekologiska utvecklingsteorin som utgår från en helhetssyn på barnets utveckling att den sker i samspel med miljön.

3.1 Berglinds handlingsteori

Berglinds (1995) handlingsteori utgår ifrån ett hermeneutiskt perspektiv och grundar sig i begreppen handling och handlingsutrymme. Med handling avses personens handlande som är beroende av vad personen vill och kan (egna värderingar och möjlighet att faktiskt kunna). En handling kan vara preventiv (förhindra eller förebygga att en situation förändras eller uppstår) eller produktiv (för att göra en förändring). Handlingsutrymmet är beroende av både inre faktorer (personens förutsättningar till att handla) och de yttre förutsättningarna (omständigheter) för personens handlande. Yttre faktorer som kan påverka är till exempel mänskliga relationer, organisatoriska och samhällsliga förutsättningar. Berglind (1995) menar att vad en person kan beror både på den egna förmågan och omgivningens krav. När personen både kan och vill finns möjligheten att handla eller att inte handla (Berglind, 1995). Handlingsutrymmet bestäms alltså av vilka möjligheter och begränsningar personen har, vilket gör att denna teori är aktuell för att kunna förstå och beskriva specialpedagogers och speciallärares handlingar i arbetet med att hjälpa de elever som är i behov av extra stöd och hjälp att klara utbildningsmålen.

3.2 Bronfenbrenners ekologiska utvecklingsteori

Urie Bronfenbrenner utvecklade en utvecklingsekologisk modell som beskriver kopplingarna mellan individ och samhälle, genom den kan man förstå barns och ungdomars utveckling och lärande inom förskola och skola. Enligt modellen finns fyra system på olika nivåer: mikro, meso, exo och makro. I mikrosystemet finns de personer, grupper och institutioner som direkt påverkar barnet såsom familj, vänner och skola. Inom mesosystemet sker interaktionen mellan

de olika mikrosystemen, exempelvis förhållandet mellan barnet och skolan. Inom exosystemet sker kopplingarna mellan de sociala miljöer där barnet inte har en aktiv roll och det sammanhang där barnet är aktivt. Exempelvis kan barnet påverkas hemma av föräldrarnas erfarenheter på jobbet. Makrosystemet beskriver kulturen, de generella dragen i samhället runt barnet. Exempelvis är barnets skola och föräldrarnas arbetsplats en del av ett stort kulturellt sammanhang där medlemmar i denna kulturgrupp delar gemensam identitet, arv och värderingar. Makrosystemet utvecklas med tiden, generationer leder utvecklingen (Hwang & Nilsson, 2011).

4. Metod

I det här avsnittet redogör vi för vårt tillvägagångssätt med denna studie. Inledningsvis beskrivs design, sedan urval, datainsamling, semistrukturerade intervjuer, analys, etiska överväganden, kritisk diskussion kring vårt metodval samt tillförlitlighet.

4.1 Design

Med en kvalitativ metod utförde vi intervjuer med specialpedagoger och speciallärare för att få kunskap om handlingsutrymmet i arbetet med de elever som riskerar att hamna i utanförskap, de som på grund av NPF problematik har behov av extra stöd och hjälp för att klara grundskolan. Vid en kvalitativ studie är forskaren enligt Bryman (2011) mer intresserad av ord än mängd vid insamling och analys av information (Bryman, 2011).

4.2 Urval

Populationen för vår studie är specialpedagoger i mellansverige. Vårt val av specialpedagoger beror på att de besitter en djupare kunskap kring arbetet med de elever som är i behov av extra stöd och hjälp, vilket är den kunskap vi är ute efter för att få svar på studiens frågeställningar. Denscombe (2016) kallar det för en subjektiv urvalsprocess, forskaren väljer då de personer som med störst sannolikhet besitter den kunskap och erfarenhet inom det ämne som studeras (Denscombe, 2016). Genom kontaktuppgifter på kommunernas hemsidor hittade vi mailadresser och på så vis togs en första kontakt med chefer, rektorer och specialpedagoger vid tolv skolor i fyra kommuner för att nå de vi ville intervjua. Det visade sig att få hade tid att ställa upp på intervjuer trots stort intresse för vår studie, vilket gjorde att vi utvidgade vår sökning till att inkludera även speciallärare som har likvärdiga kunskaper. Detta resulterade i att vi fick kontakt med två specialpedagoger och fyra speciallärare från fyra skolor i två kommuner. De var också de sex första som fanns tillgängliga, vilket enligt Bryman (2011) kallas bekvämlighetsurval.

4.3 Datainsamling

Via mejl till de sex specialpedagoger och speciallärare vi skulle intervjua skickade vi ett informationsbrev och bokade intervjutider. Informationsbrevet beskrev syftet, urvalskriterier, intervjumetod och beräknad intervjutid, etiska aspekter, en försäkran om att när som helst kunna avbryta sitt deltagande (bilaga 1) samt information om skriftligt samtyckesavtal (bilaga

2). Under slutet av november och i början av december genomförde vi de sex intervjuerna med hjälp av en semistrukturerad intervjuguide (bilaga 3). En viss mättnad uppnåddes under våra intervjuer då flera av informanterna lämnade likartade svar. En fullständig mättnad uppfylldes inte vilket förmodligen beror på att studien hade för få informanter. Enligt Bryman (2011) innebär teoretisk mättnad att ingen ny eller relevant information framkommer trots att fler informanter intervjuas (a.a.).

4.3.1 Semistrukturerade intervjuer

Våra intervjuer genomfördes med en semistrukturerad intervjuguide. Inför utformningen av frågorna till intervjuguiden hade vi en dialog med två personer som har erfarenhet och kunskap inom området. Vår handledare fick sedan ta del av dessa frågor och komma med synpunkter, vilket resulterade i några små justeringar innan vi utformade vår intervjuguide.

Med en semistrukturerad intervjuguide har intervjuaren enligt Bryman (2011) en uppsättning allmänt formulerade frågor där ordningsföljden kan variera och med möjlighet att ställa följdfrågor (a.a.). Denscombe (2016) beskriver att informanten då ges utrymme att ha uttrycka sina egna förklaringar och om behovet finns kan frågorna korrigeras utifrån tidigare intervjuer (Denscombe, 2016). Vi valde denna metod för att ge informanterna möjlighet att fritt uttrycka sina upplevelser och minimera risken att missa viktig information genom möjligheten att ställa följdfrågor.

De fem första intervjuerna skedde på informanternas respektive arbetsplats och den sjätte via telefon på grund av personliga omständigheter för den medverkande. Intervjuerna som varade i ungefär 45 minuter genomförde vi tillsammans och de spelades in efter godkännande från informanterna, en av oss kunde då ställa frågorna med hjälp av intervjuguiden medan den andra kunde ha övergripande kontroll samt inflika med följdfrågor vid behov.

Intervjuguiden utformades utifrån tre teman: arbetssituation, kompetens och resurser.

4.4 Analys

Vi använde oss av tematisk analys vilket enligt Bryman (2011) innebär att det insamlade materialet organiseras utifrån de mönster som är återkommande och skapar gemensamma teman (Bryman, 2011).

4.4.1 Genomförande av analys

Efter transkriberingen sammanställde vi texterna i ett dokument genom att sortera dem under de teman vi använde i vår intervjuguide. De sammanställda texterna lästes sedan flera gånger

och reducerades till det centrala i innehållet. Efter noggrann läsning av dessa texter framträdde det gemensamma och avvikande i vårt material. Vi sammanställde detta i olika grupperingar ur vilka vi sedan kunde urskilja teman och underteman. De två olika teman vi fann var *arbetssätt* och *resurser* som också besvarar studiens frågeställningar. De underteman som framträdde under arbetssätt var *kommunikation*, *flexibilitet*, *kompetens* och *Lagar/ läroplan/ riktlinjer*. Under resurser fann vi *ekonomi*, *personal*, *material* och *arbetsmiljö*.

4.5 Etiska överväganden

Vi beskriver i detta avsnitt hanteringen av de enligt Bryman (2011) grundläggande etiska principer som gäller för svensk forskning. De rör frivillighet, integritet, konfidentialitet samt anonymitet. *Informationskravet* innebär att respondenterna ska informeras om syftet med undersökningen, vilka moment som ingår, att deltagandet är frivilligt och att det när som helst kan avbrytas om personen så önskar. *Samtyckeskravet* betyder att deltagarna har rätt att bestämma om sin medverkan. *Konfidentialitetskravet* innebär att personuppgifter ska behandlas och förvaras så att obehöriga inte kan komma åt dem. *Nyttjandekravet* innebär att de insamlade uppgifterna inte får användas till annat än ändamålet med undersökningen (a.a.).

När vi genomförde den etiska egengranskningen kom vi fram till att arbetet inte behövde bedömas av forskningsetiska nämnden. Vår studie innehåller inte frågor av känslig natur, de vi intervjuar är professionella/yrkesverksamma och tillhör inte en utsatt eller sårbar grupp.

Vidare uppfyller studien de etiska principerna när det gäller informationskrav, samtyckeskrav, konfidentialitetskrav samt nyttjandekrav. Informationskravet uppfylldes genom att varje informant fick ett informationsbrev (bilaga 1) i samband med förfrågan om deltagande. Brevet innehöll information om studiens syfte, användning (genom muntlig redovisning och att det blir en offentlig handling) och möjligheten att när som helst kunna avbryta sitt deltagande. Deltagarna försäkrades också genom brevet sekretess och anonymitet (fingerade namn) Konfidentialitetskravet uppfylldes genom att allt material som användes i studien förvarades så att obehöriga inte hade möjlighet att komma åt materialet samt att allt material som kunde knytas till deltagarna raderades när arbetet var klart. Samtyckeskravet uppfylldes genom att samtliga deltagare blev påmind om att när som helst kunna avbryta intervjun vid intervjutillfället och skrev sedan under ett samtyckesavtal (bilaga 2) gällande sitt deltagande innan intervjun påbörjades. Nyttjandekravet uppfylls genom att det insamlade materialet inte kommer att användas till annat än denna studie. Examensarbetet kommer att läggas upp i Divaportalen, vilket informanterna informerats om genom både informationsbrevet och vid intervjutillfället.

4.6 Kritisk diskussion kring vårt metodval

Vi valde att göra kvalitativa intervjuer eftersom vi ville få djupare kunskap om specialpedagogers och speciallärares handlingsutrymme. Observationer och litteraturstudier valdes bort då de inte ger några breda eller djupa svar. Även en kvantitativ undersökning valdes bort eftersom vi då inte hade möjlighet att ställa följdfrågor och informanterna inte kan svara med egna ord. Ett alternativ hade kanske varit gruppintervjuer som Bryman (2011) kallar fokusgruppsmetoden, då intervjuas flera personer samtidigt. Vi ville dock undvika att våra informanter skulle reagera på varandras åsikter, vilket är vanligt vid intervjuer i grupp och därför valdes även denna metod bort. Vårt val blev därför att göra semistrukturerade intervjuer, vi kunde då använda oss av en intervjuguide med olika teman på våra frågor samt att det finns möjlighet till följdfrågor för att inte missa viktig information. Alla intervjuer genomförde vi tillsammans vilket medförde att våra informanter hade samma förutsättningar, därmed minskade risken att informanterna påverkades olika beroende på vem som utförde intervjun. Vi valde att inte ge intervjuguiden till våra informanter innan intervjuerna för att minska risken av påverkan på svaren, genom att dessa då kan diskuteras med kollegor vilket kan ge tillrättlagda svar.

Bryman (2011) skriver att svaren i en kvalitativ studie med några få intervjuer inte kan generaliseras, några få svar kan inte representera hela populationen, de utgör inte ett stickprov från en allmän population (a.a). Vi intervjuade specialpedagoger och speciallärare från sex olika skolor i två kommuner vilket då möjliggjorde för oss att identifiera vissa gemensamma drag.

En annan svaghet rör variationen av informanter, på grund av att tillgången på specialpedagoger var litet utökade vi urvalet till att även intervjuar speciallärare. Informanterna var endast kvinnor men med en bred åldersvariation. Att inga män var med bland informanterna kan förklaras av att det inte finns så många manliga specialpedagoger. Däremot hade vi en manlig inom yrkeskategorin vid ett tidigt skede i studien för att resonera kring frågor till intervjuguiden.

4.7 Tillförlitlighet

För att kunna säkerställa reliabilitet och validitet har vi försökt att skapa trovärdighet, överförbarhet och pålitlighet genom att följa de regler som finns och tydligt beskriva vårt arbete. Enligt Bryman (2011) går validitet ut på att skapa trovärdighet och överförbarhet. Trovärdig-

het (intern validitet) innebär att se till att det finns god överensstämmelse mellan begrepp och det forskaren observerat. Överförbarhet (extern validitet) beskriver i vilken utsträckning resultaten kan generaliseras. Pålitligheten (reliabilitet) handlar om att göra en fullständig redogörelse för alla faser i undersökningen (a.a.). För att skapa trovärdighet styrker vi våra resultat genom att redovisa flera citat från våra informanter samt att visa på samband med tidigare forskning. Studien är mycket liten och vi kan därför inte göra anspråk på överförbarhet som vi hade kunnat göra med en större undersökning. Problemet med kvalitativa studier enligt Bryman (2011) är att det begränsade urvalet gör att resultaten inte kan generaliseras (a.a.). Dock framkom en del gemensamma drag i våra resultat samt att även tidigare forskning visar liknande resultat. För att visa pålitlighet redovisar vi i detta examensarbete för alla faser i vår studie. För att öka studiens tillförlitlighet har vi samtalat med två personer som arbetar inom området inför formuleringen av frågor till vår intervjuguide som sedan vår handledare tog del av och godkände.

5. Resultat

Syftet med vår studie var att undersöka hur specialpedagogers och speciallärares handlingsutrymme ser ut i arbetet med NPF elever som riskerar att hamna i utanförskap. Vårt insamlade material analyserades med hjälp av tematisk analys och redovisas i detta kapitel. De teman och underteman som trädde fram under arbetet med texterna var arbetssätt och resurser. Dessa teman redovisas var för sig både i tabell (se tabell 1) och text. Kapitlet inleds med en beskrivning av våra informanter och belyser sedan deras uttalanden genom citat under varje tema i textdelen.

5.1 Presentation av våra informanter

De sex kvinnor som intervjuades (två specialpedagoger och fyra speciallärare) var i åldrarna 25 till 55 och har mellan fyra och tjugo års yrkeserfarenhet. För att hålla dem anonyma namnges de som informant 1, informant 2 och så vidare.

5.2 Tabell 1 - Översikt av teman och underteman

Teman	Underteman
Arbetssätt	Kommunikation, Flexibilitet, Kompetens, Lagar/Läroplan/Riktlinjer
Resurser	Ekonomi, Personal, Material, Arbetsmiljö

5.3 Arbetssätt

Under det här temat redovisas de resultat som handlar om kommunikation, flexibilitet, kompetens och lagar/ läroplan/ riktlinjer. Det som tydligt framkom under intervjuerna var att arbetssättet många gånger är viktigare än vilken ekonomi skolan har.

Kommunikation

Genomgående i resultaten såg vi att det handlar mycket om kommunikation och samarbete, att skapa förtroende och bygga relation för att kunna nå eleven. Kommunikationen och sam-

arbetet med eleven, föräldrar och kollegor är viktigt, att bolla idéer för att kunna kartlägga behov och lösningar.

handlar det mycket om förhållningssätt att man liksom kan möta dem var de befinner sig [...] kommunikation hur man kan nå dom då, mycket med bildstöd och tecken kör vi (informant 3).

När det gäller samarbete uttryckte informanterna att det är viktigt att alla strävar åt samma håll, man måste ha ett bra samarbete med sin chef och sina kollegor, med föräldrar samt Bup (barn och ungdomspsykiatri) och Hab (habiliteringen) om de är inblandade.

Det är ju väldigt olika hur väl man får det och lyckas och liksom beroende på hur väl man samarbetar kring barnet, vad man hittar och om man får ett bra samarbete [---] kontakt med BUP och så där, där vi försöker få till att vi har gemensamma träffar och så och tänka tillsammans då och försöka hitta. Men tyvärr så är ju de överlusade med jobb så att det går inte så fort, men när man väl får till det så blir det ju liksom bra (informant 4).

Flexibilitet

Samtliga informanter uttryckte vikten av frihet för att ha bra förutsättningar att anpassa undervisningen utifrån elevernas behov. Att vara flexibel och kreativ för att hitta lösningar, kunna anpassa efter var och en för att på så vis kunna motivera eleven. Som lärare kan det ibland innebära att behöva göra samma sak fast på fler och helt olika sätt. Exempelvis berättade en av informanterna att hon har tre genomgångar på morgonen för att alla elever ska ha samma förutsättningar.

det handlar att gå ner på elevens nivå, ta reda på vad den behöver och det är ofta miljöanpassningar och struktur, att känna igen sig [---] att försöka skapa både en miljö, en lärmiljö och en undervisnings, ett upplägg under dagen, allting som är anpassat (informant 1).

Tid är något som togs upp i varje intervju, det kan handla om möjligheten att göra eget anpassat material till elever eller att de är för få personal. Samtliga informanter uttryckte att lärare har så många barn med olika behov och att de räcker inte till, vilket gör att elever kommer i kläm.

de förutsättningar jag behöver för att göra ett bra jobb är väl egentligen att jag [...] kan lägga upp min tid på ett sätt som verksamheterna liksom styr utifrån deras behov av mig och hur jag kan hjälpa dem (informant 5).

Jag upplevde att man hade mer tid i skolan förr, jag tror att det gör att de här eleverna då som vi pratar lite grand om, ja men elever med NPF eller läs och skriv eller en psykisk ohälsa kommer mer i kläm för att man har så himla bråttom med att hinna med (informant 4).

Samtliga informanter påtalade vikten av att ha en flexibel ledning som ger utrymme till personalen att komma med förslag, att tillsammans bolla idéer för att kunna komma fram till en lösning som fungerar för eleven.

jag upplever att jag har en väldigt bra och flexibel ledning på våran skola, där man verkligen försöker se lösningar och möjligheter. Där man ger mig och de andra fria händer väldigt mycket till att styra och komma med förslag och komma med idéer (informant 4).

Kompetens

När det gällde kompetens och färdigheter beskrev informanterna att utbildning och fortbildning är viktigt men att man också måste ha ett bra förhållningssätt och bemötande för att kunna nå eleven. Det är viktigt att ha ett öppet sinne för de barn man möter och inte låta fördomar styra.

jag tycker att det är jätteviktigt att utbilda sig [...] kan komma någon som har jättemånga år och jobbat överallt med allting och inte förstår ett dyft. Och så kan det komma en sån där naiv 18 åring som har blivit inkastad på ett vikariat och aldrig ens träffat ett barn med funktionsnedsättning och kan var tusen gånger så bättre (informant 1).

utbildningen, kunskapen jag fått har gjort att jag ser till att skapa mig ett större handlingsutrymme, men det är väl att jag vet mer [---] genom utbildningen och genom erfarenheten också så har man väl fått på sig ett par glasögon som kanske som man inte har om man bara jobbar med eleverna varje dag (informant 4).

Det samtliga informanter uttryckte var att det saknas kompetens i skolan kring NPF, extra kring autism. De elever som informanterna upplevde svårast att bemöta och anpassa undervisningen till är de som lider av psykisk ohälsa. Även elever som har varit hemma länge eller

elever med autism upplevs svårt att anpassa till. Samtliga informanter uttryckte att lärare generellt saknar kunskap om NPF diagnoser.

behövs det ju de som har kunskap om NPF som kanske har erfarenhet av det via jobbet och kanske till och med har läst om det på något vis och utbildat sig i och som verkligen har koll på diagnoserna liksom. Alla elever fungerar väl olika men det finns väl vissa saker som är gemensamt i alla fall så man har den kunskapen i basen [---] Ja men en specialpedagog eller en utbildad lärare som är intresserad av NPF diagnoser och som på något vis har båda. Både en pedagogisk utbildning och ett intresse och en kunskap om NPF. Och de är inte så många. Det finns inte så gott om dem så att. Det tycker jag är ett större problem än själva pengafrågan många gånger, faktiskt måste jag säga (informant 4).

Lagar/ Läroplan/ riktlinjer

Förutom skollagen och läroplanen har kommunerna sina egna riktlinjer, sedan kan skolorna skilja sig åt med egna rutiner. Skollagen upplevdes inte som något hinder av våra informanter, dock uttryckte informanterna att det i lagen inte står mycket kring funktionsnedsättning som kan vara till hjälp för enskilda elevers särskilda behov. Skollagen och kommunernas egna riktlinjer kan ha en negativ påverkan som informanterna nedan beskrev.

Resurstilldelningen beror på vilken kommun, skola eller rektor man har. Jag har bytt både kommun och skola för att jag känt mig motarbetad när det gäller att få resurser till elever som är i behov och inte fått det (informant 6).

hum ja skollagen den, jag tycker inte den är speciellt jättemycket just i riktlinjen med funktionsnedsättningar, men det står något litet där typ [...] nä det är inte mycket i alla fall, inte alls mycket (informant 1).

Samtliga informanter beskrev även att det blev en stor förändring med den nya läroplanen. Den sätter stor press på lärarna vilket upplevs stressande både för lärare och elever.

jag kan säga generellt om skolan är ju att den är väldigt, väldigt mycket mera målstyrd nu, i och med den här senaste läroplanen, att det är väldigt mycket fokus på målen. Det är en mängd kunskaper, målen är mer specificerade och den mängd kunskap du liksom ska klämma in på de här åren är ju väldigt mycket mera tydlig [---] elever med NPF eller läs och skriv eller en psykisk ohälsa kommer mer i kläm [---] för de mådde kanske

bra av att det fanns mer tid, och att det inte var sån betygshets som det faktiskt är nu (informant 4).

Enligt skollagen ska inte en medicinsk diagnos behövas för att en elev ska få det enskilda stödet som hen behöver, dock var det bara en av informanterna som beskrev att de på hennes skola anpassar efter elevens behov och de inte är beroende av diagnos. De övriga informanterna uttryckte att det antingen behövs en diagnos eller att det går snabbare att få resurser om eleven har en diagnos.

Har de ingen diagnos, de kanske inte är utredd men man misstänker det och föräldrarna kanske inte går med på att göra det ens då är det jättesvårt att få hjälp från rektorerna med pengar och få en elevassistent eller extra material, det är jättesvårt. Det ska liksom finnas på papper att de har en diagnos (informant 2).

5.4 Resurser

Under intervjuerna visade det sig att resurser var ett brett begrepp, det handlade om väldigt mycket och de vi lyfter här är ekonomi, material, personal och arbetsmiljö.

Ekonomi

Samtliga informanter uttryckte att skolan är begränsad när det gäller pengar vilket påverkar personaltäthet, inköp av material, aktiviteter och möjligheter att anpassa arbetsmiljö, lokaler och möbler med mera. Dock ansåg ändå hälften av informanterna att om de har en förstående rektor som litar på deras bedömningar att de brukar får köpa in mycket av det de behöver.

mer ekonomi så man kunde köpa mera hjälpmedel eller sånt därnt till skolan, för ibland känns det som att vi inte riktigt hänger med riktigt för det finns inte pengar liksom. Nä det är väl just det där ekonomiska resurser att man inte kan köpa in så mycket, det är begränsat (Informant 3).

Men just nu har vi slut på pengarna till exempel, så vi får ju inte köpa någonting över huvud taget. Vi får inte ens gå till affären och handla så att vi kan ha hemkunskap [---] Vi tänkte måla om ett rum här tidigare men då tyckte de att det var onödigt och kosta på det här gamla huset (informant 2).

Jag har det jag behöver och får det jag önskar. Jag har en väldigt förstående rektor som litar helt på mina bedömningar (informant 6).

Personal

Förutom att våra informanter beskrev att kompetensen kring NPF behöver öka hos lärare överlag så uttryckte de också ett behov av mer personal. Många elever skulle må väl av att kunna gå ifrån till ett mindre sammanhang lite oftare.

Men visst är det väl en resursfråga där, man skulle behöva vara några till huven i verksamheten (Informant 4).

Jag skulle behöva vara fler av mig för att möta alla enskilda elever på deras nivå eller att övriga lärare hade ett specialpedagogiskt tänk, vilket många har på vår skola (informant 6).

Material

Förutom hjälpmedel i form av bildstöd, inläsningstjänst och datorer kan pedagogen eller läraren behöva göra eget material som är anpassat efter elevens intresse. En informant beskrev att hon bland annat gjort eget material till matematiken med hjälp av bilder på bilar. En annan informant beskrev att det kan vara nödvändigt att ha en bra stol och att ha något att pilla med till en elev som har svårt att sitta stilla. Det gäller att inte straffa dem när de misslyckas utan istället belysa det som de gör bra att finna elevens motivation.

varför ska du vara motiverad att gå till skolan om folk bara skäller på dig eller du förstär inte vad du ska göra, det blir bara fel eller varför ska man gå till skolan då? [---] ta hjälp av allt som bara går, hjälpmedel, belöningsystem, det ska man inte underskatta [...] det handlar om att man ska hitta deras motivation, hitta vad som driver dem så det blir kul och roligt (informant 1).

Arbetsmiljö

Informanterna uttryckte också att miljön är viktig, den behöver vara lugn och trygg med struktur och förutsägbarhet. Det kan innebära att inte ha för mycket på väggarna eller möjlighet till avskilda arbetsplatser till eleverna.

miljön kan ofta vara en trigger, har man fel miljö så kan det vara jättesvårt, att har man en med adhd som tittar ut genom fönstret, ser folk gå förbi, hör att någon som skriker [...] allt sådant måste man ta hänsyn till, miljöfaktorer, vilka som sitter nära, hur man pratar (informant 1).

Arbetsmiljön handlar även om stress, som kan orsakas till exempel av begränsad ekonomi, kunskapsbrist eller nya läroplanen. Endast en av informanterna får regelbunden handledning, alla beskrev dock att det finns ett behov av det. De som inte har handledning brukar bolla idéer med kollegor men uttryckte att det inte alltid räcker, det kan behövas specialkunskaper.

Jag personligen har inte någon handledning men skulle behöva ha det. Det finns andra grupper med lärare som har det på skolan. Vet faktiskt inte varför det är så men borde ta upp det med rektorn. Jag är den man ofta frågar om råd men även jag behöver (informant 6).

Eeh näj, det är jag som är handledaren (skrattar). Det där har vi ju börjat prata lite grand om nu för vi har, jag har handledning med arbetslaget och även med enskilda personer och jag skulle ju också behöva det. På många sätt (informant 4).

6. Diskussion

I detta kapitel inleder vi med att presentera en sammanfattning av studiens resultat utifrån respektive frågeställning. Sedan diskuterar vi resultatet i relation till tidigare forskning och i relation till handlingsteorin och ekologiska utvecklingsteorin. Kapitlet avslutas med en slutdiskussion.

6.1 Resultatsammanfattning

Syftet med vår studie var att undersöka hur specialpedagogers och speciallärares handlingsutrymme ser ut i arbetet med elever som riskerar att hamna i utanförskap.

Våra frågeställningar är:

Hur ser specialpedagoger och speciallärare på sin arbetsituation?, Vad anser specialpedagoger och speciallärare är viktigt när det gäller kompetens i arbetet med elever som har behov av stöd och hjälp? samt Hur ser specialpedagoger och speciallärare på tillgången av resurser?

*** Hur ser specialpedagoger och speciallärare på sin arbetsituation?**

Enligt skollagen ska elever med funktionsnedsättning inkluderas i skolan, en medicinsk diagnos ska alltså inte behövas för att få rätt stöd och hjälp. Dock ger lagen utrymme för tolkningar, kommuner kan tolka detta lite olika vilket inte är till hjälp för elever som har behov av extra stöd för att klara utbildningsmålen (Göransson, m.fl., 2009; Isaksson, mfl., 2009). Av svaren kunde vi utläsa att det inte står så mycket specifikt i skollagen som kan vara till hjälp för den enskilda eleven. Även olika skolors egna riktlinjer kan utgöra hinder. Detta gör att lärare kan känna sig motarbetade när de får kämpa för att få resurser som är anpassade för eleven. När det gäller nya läroplanen såg vi i våra resultat att de upplever en stor förändring, den sätter stor press både på lärare och elever. Informanterna uttryckte att elever med NPF relaterade svårigheter kommer i kläm på grund av de högt ställda utbildningsmålen och den betygshets som råder. Vi såg också att arbetsituationen kan utlösa stress hos personalen, förutom att den nya läroplanen kan den också orsakas av den begränsade ekonomin och kunskapsbristen inom NPF. För att kunna hantera mycket av detta uttryckte informanterna att det hade det varit bra med regelbunden handledning, dock var det bara en av sex som fick detta, de andra har ingen handledning alls utan brukar bolla med sina kollegor på arbetsplatsen.

***Vad anser specialpedagoger och speciallärare är viktigt när det gäller kompetens i arbetet med elever som har behov av stöd och hjälp?**

I vår studie såg vi att kommunikation, flexibilitet och kompetens många gånger är viktigare än vilken ekonomi skolan har. När det gäller kommunikation uttryckte informanterna att det är viktigt att skapa förtroende och bygga en relation för att kunna nå eleven. För ett lyckat resultat, att kunna kartlägga behov och finna lösningar är samarbetet med eleven, föräldrar och kollegor samt andra instanser viktigt. Det är flexibilitet, frihet och tid som ger förutsättningar att kunna anpassa undervisningen utifrån individuella behov. Vidare uttrycks att lärare och pedagoger behöver vara flexibla och kreativa för att kunna gå ner på elevens nivå, se vad som är intressant och kan motivera eleven till att kunna lära. Genomgående framkommer det att tiden inte räcker till, lärare har idag många barn med olika behov vilket gör att elever kommer i kläm. Vi såg att kompetens innefattar kunskaper och färdigheter som förhållningssätt och bemötande. Informanterna uttryckte att utbildning är viktigt men ett intresse och en så kallad fingertoppskänsla behövs också. Under samtliga intervjuer uttrycktes att det många gånger råder kunskapsbrist kring NPF generellt hos lärare, exempelvis kring autism och psykisk ohälsa vilket kan skapa problem.

*** Hur ser specialpedagoger och speciallärare på tillgången av resurser?**

När det gäller resurser kunde vi se att det handlar om ekonomi, material, personal och arbetsmiljö. Vi såg att ekonomin är begränsad hos alla, mer hos vissa och det påverkar alla områden. Det framkom under flera av våra intervjuer att med kreativitet och flexibilitet kommer man långt, ofta tillverkar de eget och individanpassat material för att kunna fånga elevens intresse och motivation. Det uttrycks under intervjuerna en önskan om att vara fler personal för att kunna vara flexibla och kunna anpassa sig till individuella behov, att många elever skulle må bra av att kunna gå ifrån till ett mindre sammanhang ibland. Vidare uttrycktes att det är viktigt att belysa det eleven gör bra istället för att straffa när det inte fungerar, annars kan eleven tappa motivationen att gå till skolan. Det framkom även att arbetsmiljön är viktig för att kunna förebygga, den kan annars vara en utlösande faktor till koncentrationsproblem och utåtagerande beteende hos elever. Det behöver vara en lugn och trygg miljö, vilket kan innebära att inte ha gardiner eller för mycket på väggarna och att eleven har möjlighet till en avskild arbetsplats.

6.2 Diskussion av resultat mot tidigare forskning

Göransson, m.fl.(2009) skriver att det saknas klart fastställda mål i styrdokument, vilket ger kommuner utrymme för tolkning och därmed möjlighet att agera olika, vilket även framkommer i våra resultat. Lärare kan känna sig motarbetade beroende på vilken skola eller kommun de arbetar i, de får kämpa för att få anpassade resurser till elever. Våra resultat visar att de stora förändringar som följde med nya läroplanen sätter stor press på lärare vilket gör att elever kommer i kläm. Göransson, m.fl.(2009) beskriver att de förändringar som skett med högre målpuppfyllelse och betyg i lägre åldrar, de normer detta skapar kan innebära exkludering och kan vara anledningen till den ökade kategoriseringen av elever.

Jenson, m.fl.(2004) beskriver att elever med utåtagerande beteende är svåra att hantera, eleverna måste uppleva någon form av utbildningsflyt och känsla av optimism för att inte ge upp. Enligt Moore, m.fl.(2017) måste strategierna vara flexibla och individuella, det är viktigt att använda sig av elevens personliga intressen, det är ett sätt att engagera. Lalvani (2013) skriver att hög utbildning, personliga egenskaper och föreskrifter behövs för att arbeta med elever som har behov av extra stöd. Enligt Nye, m.fl.(2016) behöver kommunikationen vara tydlig och samarbetet med föräldrar är viktigt för att bygga positiva relationer med barnen. Uppfattas barnen på ett sätt som är störande kan man bygga dess sociala färdigheter och problemlösarkompetens för att de ska få chans att utvecklas istället för att straffas. Detta speglas i våra resultat, vi ser där att det är viktigt med kompetens, kommunikation och flexibilitet för att kunna bemöta och nå eleven. Utbildningen är viktig men kreativitet och fingertoppskänslan måste man också ha för att kunna skapa förtroende och bygga en god relation, kartlägga behov för att finna individuella lösningar. I detta arbete är samarbetet med alla berörda parter viktigt. Svenska studier visar dock att samarbetet mellan skolan och föräldrar brister (Isaksson, m.fl., 2009).

Vår studie visar att det råder en generell kunskapsbrist kring NPF problematik hos lärare. Detta speglas av den tidigare forskningen där Lalvani (2013) tar upp att specialpedagoger anses mer flexibla, öppna och att de brinner för sitt arbete. Det finns ett behov av en förändring när det gäller synsättet inom läraryrket när det handlar om inkludering och social rättvisa i utbildning. Även Kirby (2017) belyser behovet av en förändring i lärarutbildningen.

Tidigare forskning visar att elever i Sverige och USA fortfarande exkluderas i skolan genom att exempelvis placeras i mindre grupper trots att politiken stiftat lagar om inkludering (Göransson, m.fl., 2009; Jenson, m.fl., 2004; Kirby, 2017). Enligt en svensk studie är det endast 60% som svarar att en diagnos inte krävs för att få stödåtgärder (Göransson et al. 2009), i

vår studie svarar endast en av sex att en medicinsk diagnos inte krävs för att få stödåtgärder på deras skola. Den engelska studien visar att pedagoger inkluderar elever istället för att exkludera (Moore, m.fl., 2017).

Nye, m.fl.(2016) beskriver att det behövs en tydlig lektionsstruktur och en omtänksam miljö, att ha lugnt både i och utanför klassrummet för att förebygga problem. Avskilda grupper används ofta som strategi till utåtagerande beteenden (Jenson, m.fl., 2004). Detta ser vi i våra resultat genom beskrivningen av att miljön kan vara "trigger", en utlösande faktor till utåtagerande beteende hos elever och att det är viktigt att anpassa miljön genom att exempelvis ge eleven möjlighet till en avskild arbetsplats. Inkludering i klassrummet kan vara bra för en del elever men inte för andra, genom en säkrare miljöplacering kan man förhindra ett negativt socialt resultat (Lalvani, 2013). Jenson, m.fl.(2004) skriver i sin artikel att elever som ofta upplever misslyckanden och ständigt straffas är också de som hoppar av skolan, begår brott och sedan kostar samhället miljoner i form av rehabilitering och fängelsestraff. Vi ser detta i vår studie när det handlar om att motivera eleven. Genom uppmuntran kan eleven känna att den kan lyckas exempelvis genom att belysa det som är bra, inte straffa för det som fungerar dåligt. Den engelska forskningen tyder på att pedagogerna inkluderar eleverna genom strategier som individuella anpassningar för att hålla eleven kvar i klassrummet (Moore, m.fl., 2017).

6.3 Diskussion av resultat mot teorier

De tolkningsramar vi kommer att använda oss av är Berglinds handlingsteori och Bronfenbrenners ekologiska utvecklingsteori.

6.3.1 Diskussion- Handlingsteori

Det vi kan utläsa av våra resultat är att det finns en vilja att handla men att handlingsutrymmets möjligheter begränsas av ekonomin, tids-, personal- och kompetensbrist. Enligt våra resultat är möjligheten att faktiskt kunna handla begränsad, vilket handlingsteorin uttrycker så här: handlingar är beroende av viljan och möjligheten att faktiskt kunna handla (Berglind, 1995). Enligt våra resultat kan ekonomin hindra en handling genom att det är köpstopp, att inte köpa material till undervisningen och att aktiviteter inte kan göras. Det påverkar också möjligheten att anpassa arbetsmiljön och personaltätheten. Våra resultat visar att det saknas huvuden, de räcker inte till. En del elever skulle må bra av att kunna gå ifrån till ett mindre sammanhang ibland, denna handling kan inte ske om det inte finns tillräckligt med personal. Generellt saknas det kunskap hos lärare vilket gör att specialpedagoger och speciallärare får

mycket att göra, detta påverkar handlingar genom att de inte hinner med alla elever på ett bra sätt.

Handlingsteorin beskriver att en handling kan vara preventiv, att förebygga eller förhindra att en situation uppstår (a.a.). Våra resultat visar att mycket av det arbete som specialpedagogerna och speciallärarna gör är preventivt. Det sker exempelvis genom individuella anpassningar i kommunikation eller med arbetsmiljön, genom att skapa lugn, trygghet, struktur och förutsägbarhet för att förebygga utåtagerande beteende hos eleven. En handling kan också vara produktiv, skapa en förändring (a.a.) vilket vi ser i våra resultat när det handlar om att skapa förtroende och bygga relation med eleven. Även när det gäller ett samarbete som fungerar med alla berörda parter, att bolla idéer, att kartlägga behov för att finna lösningar kan ses som en produktiv handling.

Vidare beskriver handlingsteorin att handlingsutrymmet är beroende av både inre faktorer och yttre förutsättningar för personens handlande (a.a.). Vad en person kan beror alltså på både på den egna förmågan och omgivningens krav. De inre faktorerna är personens förutsättningar till att handla (a.a.) vilket vi i våra resultat ser handlar om kunskap, förhållningssätt och bemötande. Vår studie visar att man måste ha ett förhållningssätt som möjliggör att skapa förtroende och bygga en relation till eleven. Resultaten visar också att själva utbildningen i sig skapar ett större handlingsutrymme, kunskapen genom utbildningen gör att man får på sig ett par andra glasögon.

Yttre omständigheter som påverkar personers handlande är mänskliga relationer, organisatoriska och samhälleliga förutsättningar (a.a.). De mänskliga relationer som kan påverka förutsättningarna för att kunna handla och som framkommer i vårt resultat handlar om kommunikation och samarbete. Med en god kommunikation och bra samarbete går det smidigt och processen kan ta kortare tid, om man inte kommer överens så går processen trögt och tar längre tid. Det som kom fram i våra resultat om att en del föräldrar inte anser att deras barn är i behov av stöd är ett exempel på en yttre faktor, mänskliga relationer som påverkar handlingsutrymmet. Vill inte föräldrarna att eleven ska ha anpassningar har skolan svårt att ge det, då minskar handlingsutrymmet.

Den ökade diagnostiseringen, att kunna ge eleven rätt stöd för att klara kraven i skolan ser vi beror på de organisatoriska förutsättningarna. Det framkommer i våra resultat att man ofta kan se en elevs behov av anpassningar men hindras att göra dessa för att eleven inte har en diagnos. Generellt i våra resultat ser vi att skolan antingen inväntar en diagnos innan anpassningar sker eller så tar det längre tid innan anpassningar sker om eleven inte har en dia-

gnos. Detta ser vi som organisatoriska förutsättningar då det ser olika ut mellan kommuner och skolor. Organisatoriska förutsättningar som påverkar ser vi också i resultaten, det framkom i svaren att BUP (barn och ungdomspsykiatri) är överlusade med jobb och därför är svåra att komma i kontakt med, vilket gör att processen med anpassningar kan ta längre tid. Även samhällsliga förutsättningar genom de ökade kraven i samhället, högre måluppfyllelse i och med den nya läroplanen visade sig påverka handlingsutrymmet både för lärare och elever. Specialpedagoger och speciallärare får stressigt att hinna med allt som ska göras. Möjligheten att vara flexibel och kreativ för att hitta lösningar att anpassa undervisningen försämras, handlingsutrymmet minskar och elever kommer i kläm genom att de inte får det stöd de behöver för att klara sina uppgifter.

Enligt teorin finns möjligheten att handla eller inte handla när personen både vill och kan (a.a.). Handlingsutrymmet bestäms alltså av de möjligheter och begränsningar som personen har. Exempel från vårt resultat kring det är att de som har en flexibel ledning på skolan som verkligen försöker se lösningar och möjligheter. Där får specialpedagogen komma med förslag och har fria händer att styra, de har då möjlighet att handla vilket skapar handlingsutrymme.

6.3.2 Diskussion- Bronfenbrenners ekologiska utvecklingsteori

Bronfenbrenners teori om de olika systemen visar att de olika nivåerna av miljöpåverkan är av betydelse för elevens utveckling (Hwang & Nilsson, 2011). Detta visar även vår studie, mesosystemet påverkar eleven genom de förändringar som skett med de högre kraven i nya läroplanen. Detta påverkar även i mikrosystemet, elevens lärare har svårt att hinna med vilket gör att eleven kommer i kläm. Eventuellt blir också BUP (barn och ungdomspsykiatri) involverade och denna process påverkar barnet. På mesonivå händer mycket som påverkar barnet, det kan ske i relationerna mellan föräldrar, skola och BUP. Exosystemet påverkar barnet exempelvis genom att BUP är överlusade med jobb och det blir långa väntetider på att få hjälp.

6.4 Slutdiskussion

Vår studie visar att specialpedagogerna och speciallärarna har den fördjupade kunskap som behövs för att arbeta med elever som har behov av anpassningar och extra stöd i undervisningen. Deras stora intresse och engagemang för att göra individuella anpassningar till eleverna, att de brinner för det de gör tillsammans med kunskapen är viktigt för att lyckas med arbetet. Förhållningssätt och bemötande är sedan det som kan vara avgörande för hur väl det kan komma att fungera, att lyckas skapa en relation och få elevens förtroende. Studien visar alltså

att viljan och de inre förutsättningarna finns hos våra informanter för att kunna utföra de handlingar som behövs. Handlingsutrymmet, att kunna ge eleverna de bästa förutsättningarna avgörs av de yttre omständigheterna. De system som Bronfenbrenners beskriver i sin teori påverkar elever på olika sätt vilket är viktigt att ha med i beräkningen när förändringar sker, på så vis kan negativa effekter för elever förebyggas eller förhindras. Studien visar att möjligheten att kartlägga och hitta lösningar till hur anpassningarna ska göras är beroende av kommunikation och samarbete med elev, föräldrar, BUP (barn och ungdomspsykiatri), kollegor och chef. En mycket viktig förutsättning för handlingsutrymmet är också att ha tid för alla arbetsuppgifter. En viktig faktor för tiden är antal personal, att vara tillräckligt många samt att kollegor och andra har den kunskap som behövs. En annan viktig faktor för handlingsutrymmet är ekonomin, vilket de flesta skolor brottas med. Det avgörande ser vi ändå är om ledningen på skolan är öppen för idéer, är med på att hitta lösningar. Specialpedagogerna och speciallärares handlingsutrymme är beroende av ledningen, det är de som har makten att ta de beslut som behövs. Handlingsutrymmet påverkas alltså av flera system enligt Bronfenbrenners ekologiska utvecklingsteori.

Vi ser att när vilja, engagemang och kunskap finns brukar man kunna vända och vrida på alla möjligheter och hinder för att kunna hitta en väg att lösa det på, även om inte pengarna finns. Vidare ser vi att det måste ske en kunskapsökning kring NPF- problematik överlag hos personalen på skolan, all personal måste ha rätt förutsättningar för att möta dessa elever. Annars kommer eleverna i kläm och risken är stor att de tappar motivationen, ger upp skolan, inte går ut grundskolan med fullständiga betyg eller till och med hoppar av skolan.

Vår studie och tidigare forskning visar att individuella anpassningar fungerar, vidare visar vår studie att lärarna inte har det handlingsutrymme de behöver. Med rätt kunskaper och bemötande, genom att bygga goda relationer kan lärare få elever intresserade och motiverade till att uppnå kunskapsmålen vilket minimerar risken för utanförskap.

Inom socialtjänsten tar man stöd från BBIC och den helhetssyn som Bronfenbrenner utvecklade, att barn utvecklas i samspel med sin miljö. Detta synsätt är minst lika viktigt inom skolan, det är av stor betydelse hur det fungerar i skolan för elevens utveckling och möjligheter att lyckas. Våra resultat tyder på att individuella anpassningar i skolan ökar barnets möjligheter att utvecklas positivt genom möjligheter att uppnå kunskapsmålen.

7. Slutsats

Med vår slutsats “knyter vi nu ihop säcken”, kopplar vår slutsats till inledningen. Skolans anpassningar till elever som är i behov av extra stöd är att förebygga socialt arbete. Investeringar i skolan förhindrar att kostnader uppstår inom socialtjänsten, exempelvis inom barn och familj, försörjning, missbruk och kriminalvård. De besparingar som sedan görs inom socialtjänsten behövs till de områden där man inte kan förhindra att kostnader uppstår, exempelvis inom äldreomsorgen. Människor blir allt äldre och därmed ökar den äldre befolkningen, det resulterar i att det blir allt fler äldre som behöver omsorg vilket inte kan påverkas. Investera i skolan, skapa handlingsutrymme till lärarna, det är att förebygga, allt annat är som vi brukar säga:

“köper billigt köper dyrt”

Förhoppningen är att vår studie kommer att bidra med en ökad medvetenhet, att synsättet ändras. Anpassningar i skolan är förebyggande socialt arbete.

Litteraturlista

- Berglind, H. (1995). *Handlingsteori och mänskliga relationer*. Stockholm: Natur och kultur.
- Brante, T. (2013). Realism och fältet sociala problem. I A. Meeuwisse & H. Swärd (Red.), *Perspektiv på sociala problem*. (2 uppl). (ss. 109-128). Stockholm: Natur och kultur.
- Brusewits, C. (2013). Vad är ADHD. I C. Brusewitz, J. Bysell, M. Hjert & M. Ranch, *Det finns alltid ett sätt: lösningsfokus och adhd*. (ss. 12-17). Stockholm: Gothia utbildning.
- Bryman, A. (2008). *Samhällsvetenskapliga metoder* (2:a uppl.). Stockholm: Liber AB.
- Denscombe, M. (2016). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Edling, C., & Liljeros, F. (2010). *Ett delat samhälle: makt, intersektionalitet och social skiktning*. Stockholm: Liber AB
- Framtid. (2017). *Specialpedagog*. Hämtad 21, december 2017 från <https://www.framtid.se/yrke/specialpedagog>
- Grape, O. (2015). Samverkan inom och mellan människobehandlande organisationer. I S. Johansson, P. Dellgran & S. Höjer (Red.), *Människobehandlande organisationer: Villkor för ledning, styrning och professionellt välfärdsarbete*. (ss. 292-312). Stockholm: Natur & kultur.
- Göransson, K., Nilholm, C., & Karlsson, K. (2011). Inclusive education in Sweden?: A critical analysis. *International Journal of Inclusive Education*, 15(5), 541-555.
doi.org/10.1080/13603110903165141
- Hwang, P., & Nilsson, B. (2011). *Utvecklingspsykologi*. Stockholm: Natur & Kultur

- Isaksson, J., Lindqvist, R., & Bergström, E. (2010). Struggling for recognition and inclusion- parents and pupils experiences of special support measures in school. *International journal of qualitative studies on health and well-being*, 5(1), 1-11.
doi:org/ 10.3402/qhw.v5i1.4646
- Jenson, W. R., Olympia, D., Farley, M., & Clark, E. (2004). Positive psychology and externalizing students in a sea of negativity. *Wiley InterScience*,
<https://doi.org/10.1002/pits.10139>
- Kirby, K. (2017). Implicit Assumptions in Special Education Policy: Promoting Full Inclusion for Students with Learning Disabilities. *Child Youth Care Forum*, 46(175), 175-191.
<https://doi.org/10.1007/s10566-016-9382-x>
- Kunskapsguiden. (u.å.). *Frågor och svar*. Hämtad 24, november 2017 från
<http://www.kunskapsguiden.se/psykiatri/Teman/adhd2014/Sidor/Fragor-svar.aspx>
- Lalvani, P. (2013). Privilege, compromise, or social justice: teachers' conceptualizations of inclusive education, *Disability & Society*, 28(1), 14-27.
<https://doi.org/10.1080/09687599.2012.692028>
- Lipsky, M. (2010). *Street-level Bureaucracy. Dilemmas of the Individual in Public services*. New York: Russell Sage Foundation.
- Meeuwisse, A., & Swärd, H. (2013). Introduktion- Vad är ett socialt problem?. I A . Meeuwisse & H. Swärd (Red.), *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och kultur.
- Moore, D. A., Russel, A. E., Arnell, A., & Ford, T. J. (2017). Educators' experiences of managing students with ADHD: a qualitative study. *Child: Care, Health and Development*, 43(4), 489-498. doi:org/[10.1111/cch.12448](https://doi.org/10.1111/cch.12448)

- Nye, E., Gardner, F., Hansford, L., Edwards, V., Hayes, R., & Ford, T. (2016). Classroom behaviour management strategies in response to problematic behaviours of primary school children with special educational needs: views of special educational needs coordinators. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 21(1), 43-60.
<https://doi.org/10.1080/13632752.2015.1120048>
- Nygren, L. (2013). Sociala strukturer och sociala problem. I A. Meeuwisse, & H. Swärd (Red). *Perspektiv på sociala problem*. (2 uppl). (ss. 109-128). Stockholm: Natur och kultur.
- Regeringen. (2014). *Konventionen om barnets rättigheter Med strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige*. ISBN: 978-91-637-5127-1. Hämtad 14, januari 2018.
- Riksförbundet Attention. (2017). *ADHD-kunskaper på arbetsplatsen minskar risken för psykisk ohälsa*. Johanneshov: Riksförbundet Attention. Hämtad 20, november 2017 från <http://attention.se/2017/01/med-adhd-kunskaper-pa-arbetsplatsen-minskar-risken-psykisk-ohalsa/>
- SFS 2001:453. *Socialtjänstlagen*. Stockholm: Socialdepartementet.
- SFS 2010:800. *Skollagen*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Skolverket. (2010). *Skolfrånvaro och vägen tillbaka- Långvarig ogiltig frånvaro i grundskolan ur elevens, skolans och förvaltningens perspektiv*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2015). *Skolverkets lägesrapport 2015*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2017). *Hur anpassar skolan sin verksamhet för elever?* Stockholm: Skolverket.
- Specialpedagogiska skolmyndigheten. (2016). *Vad är neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF)*. Härnösand. Hämtad 15, december 2017 från <https://www.spsm.se/funktionsnedsattningar/neuropsykiatriska-funktionsnedsattningar-npf/annu-en-niva/>

Specialpedagogik. (2017). *Olika uppdrag på samma arena*. Stockholm. Hämtad 27, december 2017 från <http://specialpedagogik.se/olika-uppdrag-pa-samma-arena/>

Socialstyrelsen. (2010). *Social rapport 2010*. Hämtad 28, november 2017 från <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/17957/2010-3-11.pdf>

Socialstyrelsen. (2013). *Psykisk ohälsa bland unga: underlagsrapport till Barns och ungas hälsa, vård och omsorg 2013*. Hämtad 27, november 2017 från <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19109/2013-5-43.pdf>

Socialstyrelsen. (2016). *Grundbok i BBIC: Barns behov i centrum*. (1:4 uppl). Stockholm: socialstyrelsen.

Unicef. (u.å.). *Barn i socialt utanförskap*. Stockholm: Unicef. Hämtad 24, november 2017 från <https://unicef.se/fakta/barn-i-socialt-utanforskap>

Bilaga 1 - Informationsbrev

Informationsbrev om examensarbete i socialt arbete

Hejsan

Vi är två högskolestudenter som läser sista terminen på socionomprogrammet i Falun och vi ska nu skriva vårt examensarbete. Detta sker genom en undersökning som är relevant för socialt arbete. Vi har läst och sett under vår studietid att andelen diagnoser inom neuropsykiatriska funktionshinder (NPF) ökat i samhället. Samtidigt har vi också sett att många med dessa diagnoser riskerar att hamna i utanförskap. Vilket väckt vårt intresse för om skolan har tillräckligt med resurser i arbetet med elever som behöver extra stöd och hjälp för att kunna minska risken för utanförskap. Vi vill genom vår undersökning få kunskap om hur skolan arbetar för att elever inte ska riskera att hamna i utanförskap vilket har lett till nedanstående syfte.

Syftet med vår studie är att få undersöka hur specialpedagogers och speciallärares handlingsutrymme ser ut i arbetet med NPF elever som riskerar att hamna i utanförskap.

För att kunna få svar på våra frågeställningar vänder vi oss nu till ett antal specialpedagoger i mellansverige. Vi önskar utföra individuella semistrukturerade intervjuer som beräknas ta ca 40 minuter. Vårt önskemål är att utföra intervjuerna under vecka 48.

Du tillfrågas härmed om deltagande i vår undersökning.

Ditt deltagande i undersökningen är helt frivilligt. Du kan när som helst avbryta ditt deltagande utan närmare motivering.

Intervjun kommer att spelas in i syfte att underlätta vårt arbete. Det är endast vår handledare och vi som kommer att ta del av inspelningen vilken kommer att kastas när vårt arbete är klart. Om du önskar kan vi skicka transkriberingen av intervjun till dig för ett godkännande och då är det också möjligt för dig att göra ändringar. Om du samtycker till att delta i undersökningen garanteras du anonymitet. Vi kommer inte att nämna namn, ålder eller ort. Vi kommer heller inte att ta med några uppgifter som riskerar att avslöja dina personuppgifter eller identitet.

Vår uppsats kommer att presenteras vid FoU- marknaden (forsknings och utvecklings dag) vid Högskolan Dalarna. Uppsatsen kommer också efter godkännande göras offentlig genom att den läggs ut på “Divaportalen” (söktjänst för forskningspublikationer och studentuppsatser). Vi påminner om att deltagandet i denna undersökning är helt frivilligt och anonymt. Du kommer att kunna avbryta ditt deltagande närsomhelst utan att motivera varför vilket kommer att respekteras av oss. Om och när vi träffas kommer du att få skriva under ett samtyckesavtal där du samtycker till det ovanstående.

Högskolan Dalarna är ansvarig för behandlingen av personuppgifter i samband med forskningsprojektet. Som deltagare i undersökningen har du enligt personuppgiftslagen rätt att få information om hur dina personuppgifter kommer behandlas. Du har också rätt att ansöka om ett så kallat registerutdrag, samt att få eventuella fel rättade. Vid frågor om behandlingen av personuppgifter kan du vända dig till Högskolans personuppgiftsombud.

Tack för att du tagit dig tid att läsa detta informationsbrev och vi hoppas nu på din medverkan!

Ytterligare upplysningar lämnas av nedanstående ansvariga:

Anne P Ekholm

Marie Bergquist

Irving Palm

Socionomstudent

Socionomstudent

Handledare

h13annek@du.se

h14mberg@du.se

irving.palm@soc.uu.se

Bilaga 2 - Samtyckesavtal

Samtyckesavtal

Skola/ Institution: Högskolan Dalarna

Program: Socionomprogrammet

Uppsatsnivå: C-uppsats

Ämne: Socialt arbete

Handledare: Irving Palm

Uppsatsskrivare: Marie Bergquist och Anne P Ekholm

Syfte/ändamål: Syftet med vår studie är att undersöka hur specialpedagogers och speciallärares handlingsutrymme ser ut i arbetet med NPF elever som riskerar att hamna i utanförskap.

Studiens utformning och behandling av insamlad information: Vi kommer att göra en kvalitativ undersökning där materialet inhämtas via litteratur, tidigare forskning samt semi-strukturerade intervjuer. Intervjun som beräknas ta ca 30 minuter kommer att spelas in och transkriberas för att sedan analyseras. Ditt deltagande kommer att avidentifieras och alltså vara helt anonymt. Det är endast vi och vår handledare som kommer att ta del av inspelningen och kommer att kastas när vårt arbete är klart.

Ditt deltagande i undersökningen är helt frivilligt. Du kan när som helst avbryta ditt deltagande utan närmare motivering.

Examensarbetet är en del av vår utbildning och vår handledare, examinator samt kurskamrater kommer att få ta del av det. Vidare kommer examensarbetet att redovisas på en FoU- marknad (forsknings- och utvecklingsdag) på Högskolan Dalarna i januari 2018. När examensarbetet är godkänt kommer det att lagras i DiVA portalen som är en söktjänst för studentuppsatser och forskningspublikationer.

Jag har läst och förstått ovanstående information och samtycker härmed.

Namn

Ort & datum

Underskrift

Ditt deltagande i studien kommer att vara anonymt.

Vid frågor eller funderingar kontakta gärna oss!

Vänligen

Marie Bergquist

Anne P Ekholm

h14mberg@du.se

h13annek@du.se

Arbetsituationen

- Beskriv din möjligheter att styra ditt arbete
- Vilka förutsättningar upplever du behövs för att kunna göra ett bra jobb?
- Har du någon gång upplevt motsägelsefulla krav i ditt arbete?
- Vad är din upplevelse av lärarnas möjlighet att kunna undervisa “alla” elever oavsett elevens förutsättningar?
- Hur upplever du möjligheten att utforma/ omforma elevers arbetsmiljö efter behov?
- Vilken skillnad upplever du mellan att få resurser till en elev med NPF-diagnos och en elev utan diagnos men som är i behov av det?

Avlutande frågor

- Hur upplever du resurserna och din arbetsituation idag jämfört med när du började jobba?
- Vilka känslor har den här intervjun väckt hos dig?
- Är det något annat som du vill ta upp, som vi har missat?

Bilaga 4 - Etisk egengranskning

Blankett för etisk egengranskning av studentprojekt som involverar människor

Projekttitel: Förebyggande socialt arbete

Student/studenter: Marie Bergquist & Anne Petrilä Ekholm

Handledare: Irving Palm

		Ja	Tveksamt	Nej
	Kan frivilligheten att delta i studien ifrågasättas, d.v.s. innehåller studien t.ex. barn, personer med nedsatt kognitiv förmåga, personer med psykiska funktionshinder samt personer i beroendeställning i förhållande till den som utför studien (ex. på personer i beroendeställning är patienter och elever)?			X
	Innebär undersökningen att informerat samtycke inte kommer att inhämtas (d.v.s. forskningspersonerna kommer inte att få full information om undersökningen och/eller möjlighet att avsäga sig ett deltagande)?			X
	Innebär undersökningen någon form av fysiskt ingrepp på forskningspersonerna?			X
	Kan undersökningen påverka forskningspersonerna fysiskt eller psykiskt (t.ex. väcka traumatiska minnen till liv)?			X
	Används biologiskt material som kan härledas till en levande eller avliden människa (t.ex. blodprov)?			X
	Avser du att behandla känsliga personuppgifter som ingår i eller är avsedda att ingå i en struktur (till exempel ett register)? Med känsliga personuppgifter avses, enligt Personuppgiftslagen (PuL), uppgifter som berör hälsa eller sexualliv, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse samt medlemskap i fackförening			X
	Avser du att behandla personuppgifter som avser lagöverträdelse som innefattar brott, domar i brottmål, straffprocessuella tvångsmedel eller administrativa frihetsberövanden, och som ingår i eller är avsedda att ingå i en struktur (till exempel ett register)?			X

Fastställt av Forskningsetiska nämnden 2008-10-23